ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

№7
2025

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 268 sahifa,
1-iyul, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:
Umarova H. O'. – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti rektori
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A`ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Doniyorov S. M. –"Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Umarova H. O‘. – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne’matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Karimova E’zoza Gapirzhanovna – Rector of the Nizami National Pedagogical University of Uzbekistan

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G‘. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg‘izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma’murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O‘zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – **Doctor of Pedagogical Sciences, Professor**
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA SODERJANIE CONTENTS

MUNDARIJA

Konvergent tahririyat mas'uliyati: Yangi O'zbekistonni barpo etish jarayonini yoritish tendensiyalari 16
Doniyorov Salim Musurmonovich

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy bilimlarini shakllantirish 23
Nazarov Odil Omanqulovich

"Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"da ijtimoiy-pedagogik hamkorlikning o'rni 27
Abirova Umida Nazarovna

Maktabgacha yoshdagi bolalarda uchraydigan nutq nuqsonlarini oldini olish va uning ahamiyati 30
Akramov Dostonbek Ikromjon o'g'li

Pedagogik jarayonda axloqiy qarashlarni shakllantirish usul va vositalari 34
Xudoykulova Shaxlo Mamaniyozovna

Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining ijodkorligini rivojlantirishda ta'limiy o'yinlarning ahamiyati 38
Salimova Dilmira Farxodovna

Aholining iqtisodiy axborot savodxonligini oshirishdagi muammo va kamchiliklar 41
Rajabov Asliddin Xolmirzayevich

Favqulodda vaziyatlar yo'nalishi ta'limida muloqotning ahamiyati 44
Boltayev Baxtiyor Yunusovich

Biologiya ta'limi va raqamli texnologiyalar 48
E. Po'latova

Boshlang'ich ta'limga tayyorlov guruhi bolalarini kasbga yo'naltirishda stem yondashuvining ahamiyati ... 51
Egamova Ravshanoy Surobjonovna

O'zbekiston TIMSS natijalarini qanday yaxshilashi mumkin? Innovatsion ta'lim yondashuvlari va samarali strategiyalar 55
G'aynidddinov Shayxislom Tolibjon o'g'li

Nutq kamchiliklarini bartaraf etishda mutaxassislar hamkorligi 60
Isayeva Mushtariy Alisher qizi

Developing Student's Critical Skills Through Technology-Enhanced English Lessons 63
Mavlonova Dildora Shuxrat qizi

Bahrom Ro'zimuhammad she'rlarini o'qitishda integratsiya usulidan foydalanish 67
Nomozova Dilobar Suyun qizi

Aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarda altruizm ko'nikmalarini shakllantirish: bosqichlar va tamoyillar 72
Norboyeva Moxigul Shavkat qizi

3D Modeling of Virtual Chemical Laboratories 75
Qayumov Jamshid Ma'rufjon o'g'li

Fostering Metacognitive Skills in Efl Learners Through Ai-Supported Instruction: a Review of Recent Literature 80
Ruzieva Maftuna

Onlayn va gibrid ta'lim sharoitida mashinasozlik texnologiyasi faniga qiziqishni oshirishning nazariy asoslari 85
Sarimsakova Soxibaxon Raxmonjanovna

Loyihalashtirilgan integral darslar samaradorligi (9-sinflar uchun "Metallar va ularning umumiy xususiyatlari" mavzusida) 88
Sharipova Hakima Shavkatovna

Metacognition and Self-Regulated Learning 92
Turayeva Nazira Ibragimovna

Методические возможности совершенствования обучения научной письменной речи на основе коммуникативно-деятельностного подхода 95
Меденцева Наталья Петровна

Transformatsion jarayonlarda tibbiyot oliy ta'lim muassasalari raqobatbardoshligini oshirish strategiyalari 100
Jonibekov Jasur Jonibekovich

O'zbek milliy musiqasi: boy madaniyat va san'atning ajralmas qismi......105
Rustamova Maxsuma Farxodbek qizi

Sharq va G'arbda tibbiyot fanlarining yaratilishi tarixi......108
Bakayev Najmiddin

Didaktik o'yinlar bola faoliyatining asosiy vositasi sifatida......112
Egamova Madina Qobil qizi

Tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalarining konvergent-kreativ tafakkurini takomillashtirishning didaktik asoslari......116
Egamova Shukriya Amanovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida universal ta'lim faoliyatlari orqali tarbiyaviy maqsadlarga erishish imkoniyatlari......119
G'aybullayeva Nafisaxon Nosirjon qizi

Matematika o'qitishning klassik metodlaridan zamonaviy usullariga o'tish......124
G'ofurov Jamoliddin Xusniddinovich

Jahon miqyosida maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari......128
Hoshimova Dilnoza Boymirzoyevna, Mahmudova Zulfiya Homidovna

Bo'lajak o'qituvchilarning prognostik kompetensiyasini rivojlantirish tamoyillari......131
Ikromova Munisa Sheraliyevna

Bo'lajak muhandislarni kasbiy tayyorgarligini grafik ma'lumotlar asosida oshirishning didaktik asoslari......134
Jumanazarova Zuhra Qosimjonovna

Sport va jismoniy tarbiya pedagogikasida innovatsion metodlar......138
Jumanova Iroda Shokirjon qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish......141
Jumayeva Sarvinoz Ilhombekovna

Talabalarda nutqiy tarkibiy tuzilmalarni shakllantirish texnologiyasi......145
Kiyamova Maxbuba Sultanovna

Innovatsion yondoshuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning amaliy jihatlari......148
Mamadiyorov Jamol

Ingliz tili matnlarini o'rganishda 6-sinf o'quvchilarining grammatik kompetensiyasini oshirish va tatbiq qilishning samarali usullari......152
Sharipova Firuza Mehriddinovna

Kar va zaif eshituvchi yuqori sinf o'quvchilarining axborot kompetensiyasini rivojlantirish modeli......155
Tursunov Hojiakbar Hamidullo o'g'li

Maktabgacha ta'limda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim – pedagogik muammo sifatida......159
Xallokova Maksudaxon Ergashevna

Altruistik xulq-atvorning shaxsiy va ijtimoiy determinantlari......162
Xatamova Ferangiz Ibodulloyevna

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-pedagogik mahoratini teatr pedagogikasi vositalari orqali rivojlantirishning xorijiy va milliy tajribasi......166
Xudoyberganova Matluba Qulsoxatovna

Refleksiv yondashuvning ta'lim jarayonidagi o'rni va afzalliklari......170
Yodgorova Gulrux Farhodovna

Совершенствование методики формирования компетентности будущих студентов-искусствоведов в условиях цифрового образования......174
Юлдашев Эргаш Сабирович

O'z-o'zini rivojlantirish tushunchasi va uning pedagogik mohiyati......177
Kudenov Temurbek Maxsetbaevich

Boshlang'ich sinf o'qish darslarida hikoya janrini o'qitishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish dolzarb muammo sifatida......180
Ergasheva Shoxida Nurmuxammadovna

Ingliz tili darslarini interaktiv tashkil etishda raqamli ta'lim vositalarining o'rni va metodik yondashuvlar......185
Raxmatullayeva Barno Baxtiyor qizi

The Effectiveness of Using Podcasts to Enhance Listening Comprehension and Vocabulary Acquisition in Secondary School English Classes......189
Meliboyev Zuxriddin Isroil ugli

O'zbekiston tarixi darslarida pedagogik improvizatsiyani texnologiyalashtirish va raqamlashtirish imkoniyatlari 192
Ergasheva Muhayyoxon G'anijonovna

Tasviriy faoliyat vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning samaradorligi........ 196
Arslanova Umidaxon Komiljon qizi

Baxtli pedagoglar sirlari yoki kasbdagi subyektiv farovonlik 201
Adilova Zulfiya Djavdatovna

Ayollarning siyosiy faolligini oshirishda gender kvotalarining o'rni 204
Abdukaxorova O'g'iloy Isroiljon qizi

The Content of Developing Students' Communicative Culture Through a Bilingual Approach 207
Abdukhalilova Feruzakhon Ulugbek kizi

Maktabgacha yoshdagi nutqida kamchiligi bo'lgan bolalar so'zlashuv nutqini shakllantirishda o'yin texnologiyalaridan foydalanish ahamiyati........ 210
Abdullayeva Ugiloy Djurayevna

Chet tili intellektual va kasbiy rivojlanish kaliti 214
Aripova Sayida Abdulaxatovna

Raqamli etiket: zamonaviy ta'limda yangi madaniyat talabi 217
Rasuljon Atamuratov

Raqamli xiyonat: zamonaviy munosabatlar va sodiqlik inqirozi........ 221
Azizova Shodiya Utkur qizi

Badiiy tarjimada leksik birliklarning lingvomadaniy aspektlari 224
Mardiyeva Maxbuba Shavkatovna

O'quvchilarda funksional savodxonlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturiy platformani pedagogik loyihalash........ 228
Obloqulov Sulaymon Maxmayusuf o'g'li

Kurashchilar orasida jarohatlarning oldini olish: reabilitatsiya va profilaktik uslublar 232
Ochilova Sarvinoz Salim qizi

Xalq og'zaki ijodi vositasida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishga tayyorlashning pedagogik-psixologik jihatlari 236
Oxunova Nozimaxon Mirzag'ulom qizi

Loyiha asosidagi o'qitish orqali yoshlarda liderlik qobiliyatini rivojlantirish usullari........ 239
Risvayeva Charos Zaydilla qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'yinlar vositasida o'rgatishga qaratilgan mashq va topshiriqlarning samaradorligi 242
Toshniyozova Dildora, Meliyeva Nargizaxon

Bo'lajak o'qituvchilarni tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirish modeli 245
Tursunova Dilnoza Adhamjon qizi

Shaxs rivojlanishida pedagogika va psixologiyaning o'rni 248
Umirova Guldona Jamoliddin qizi

Toshkent shahri havosi ifloslanishining sabablari va oldini olish choralari 251
Ungalov Akmal Navruzovich

Sun'iy intellekt asosida tuzilgan interaktiv platformalar va ulardan foydalanuvchi tajribasi 254
Xabirova Zulfiya Anvarbekovna

Talabalar ijtimoiy faollik indeksini rivojlantirishda tyutorlik faoliyatining o'rni va ahamiyati 257
Xamrakulov Jasurbek Muxammadjon o'g'li

Hozirgi davr pedagogikasida sharqona ta'limning ahamiyati........ 260
Yuldasheva Mastura Islamovna

Пословицы и поговорки как отражение картины мира 263
Алламбергенова Шахноза Садатдиновна

RAQAMLI XIYONAT: ZAMONAVIY MUNOSABATLAR VA SODIQLIK INQIROZI

Azizova Shodiya Utkur qizi
Alfraganus universiteti, Pedagogika kafedrasi
Pedagogika va psixologiya 3-bosqich talabasi
ORCID: 0009-0004-9088-853X

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar rivojlanishi fonida yuzaga kelgan yangi psixologik hamda ijtimoiy hodisa – raqamli xiyonat fenomeni ilmiy asosda yoritiladi. Virtual aloqalar, yashirin muloqotlar va internet orqali sodir boʻlayotgan hissiy va jinsiy sodiqlik buzilishlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida raqamli xiyonatning psixologik sabablari, uning shakllari, ijtimoiy va oilaviy munosabatlarga taʼsiri hamda bunday salbiy holatlarning oldini olish imkoniyatlari koʻrib chiqiladi.

Kalit soʻzlar: raqamli xiyonat, sodiqlik inqirozi, virtual munosabatlar, psixologik xavf, internet, ijtimoiy tarmoqlar, hissiy aloqa.

Abstract: This article scientifically examines the emerging psychological and social phenomenon of digital infidelity, which has arisen against the backdrop of rapid technological advancement and the expansion of social networks. The study analyzes virtual relationships, hidden communications, and violations of emotional and sexual loyalty via the Internet. The research explores the psychological causes of digital infidelity, its various forms, its impact on social and family relationships, and possible strategies for preventing this negative phenomenon.

Key words: digital infidelity, loyalty crisis, virtual relationships, psychological risks, Internet, social networks, emotional connection.

Аннотация: В данной статье научно обоснованно рассматривается новый психологический и социальный феномен – цифровая измена, возникший на фоне стремительного развития современных технологий и социальных сетей. Анализируются виртуальные отношения, скрытое общение и нарушения эмоциональной и сексуальной верности посредством интернета. В процессе исследования изучаются психологические причины цифровой измены, её формы, влияние на социальные и семейные отношения, а также возможные пути предотвращения этого негативного явления.

Ключевые слова: цифровая измена, кризис верности, виртуальные отношения, психологические риски, интернет, социальные сети, эмоциональная связь.

KIRISH

XI asrda insoniyat hayotining barcha sohalariga chuqur kirib kelgan raqamli texnologiyalar zamonaviy munosabatlar, ijtimoiy aloqa va hatto shaxslararo sodiqlik tushunchasiga ham oʻz taʼsirini koʻrsatmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar va maxsus ilovalar orqali muloqot imkoniyatining kengayishi bir tomondan insonlar oʻrtasidagi masofalarni qisqartirgan boʻlsa, ikkinchi tomondan virtual munosabatlarning murakkabligi va ularning salbiy oqibatlarini ham yuzaga chiqarmoqda.

Shu nuqtai nazardan, soʻnggi yillarda “raqamli xiyonat” (inglizcha – digital infidelity) atamasi ilmiy adabiyotda va ijtimoiy muhokamalarda tez-tez tilga olinmoqda. Bu hodisa anʼanaviy xiyonatdan farqli ravishda koʻpincha internet orqali hissiy va romantik yaqinlikka asoslangan, koʻrinishi jihatidan begunohdek tuyulishi mumkin boʻlgan, biroq aslida munosabatlardagi ishonch va sodiqlikni jiddiy yemiradigan xatti-harakatlarni oʻz ichiga oladi.Ushbu maqolada raqamli xiyonatning mohiyati, kelib chiqish sabablari, shakllari va uning shaxsiy hamda ijtimoiy hayotga taʼsiri chuqur tahlil qilinadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Whitty, M. T., & Carr, A. N. (2006). Cyberspace Romance: The Psychology of Internet Infidelity. Mualliflar internet orqali rivojlangan romantik va hissiy munosabatlar "raqamli xiyonat" me'yorlarini qanday o'zgartirishi tahlil qilinadi. Tadqiqotda onlayn chat, ijtimoiy tarmoqlarda xabar almashish va maxfiy muloqotlar juftliklarda sodiqlikka bo'lgan ishonchni buzishi, an'anaviy xiyonatga o'xshash psixologik jarayonlarni keltirib chiqarishi ko'rsatiladi.

Drouin, M., & Landgraff, C. (2012). Textual Betrayal: The Role of Digital Communication in Romantic Relationships. Ushbu maqola raqamli muloqot (SMS, messenjerlar) orqali sodir etiladigan hissiy xiyonat shakllarini aniqlaydi va ularning juftliklar munosabatiga ta'sirini o'rganadi. Mualliflar, matnli xabarlar almashinuvi bilan yuzaga keladigan noaniq signallar va hissiy aloqaning zaiflashishi o'rtasidagi bog'liqlikni tasvirlaydi.

McDaniel, B. T., & Drouin, M. (2015). Digital Infidelity: A Comprehensive Survey of Technologically Mediated Betrayal. Keng qamrovli so'rovnoma asosida olib borilgan tadqiqot, raqamli xiyonat ko'rsatkichlarini aniqlab, uni turli ko'rinishlarga (virtual fantaziya, yashirin suhbatlar, eksplicit kontent almashish) tasniflaydi. Muhokamalarda sheriklarning texnologiyaga bo'lgan ishonchi va juftlikdagi murosasizlik risqlari tahlil etiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Raqamli xiyonat tushunchasi va uning mohiyati: "Xiyonat" tushunchasi ko'plab madaniyatlarda turmush o'rtoqlik yoki yaqin munosabatlar doirasidagi sodiqlik buzilishi sifatida talqin qilinadi. An'anaviy xiyonat ko'pincha jismoniy va jinsiy aloqalar bilan bog'liq bo'lsa, zamonaviy davrda bu tushuncha virtual aloqalarni ham qamrab oladi.

Raqamli xiyonat tushunchasining paydo bo'lishi: Ilmiy adabiyotlarda raqamli xiyonat asosan internet, ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar va tanishuv ilovalari orqali uchraydigan yashirin, sodiqlikka putur yetkazuvchi xatti-harakatlar sifatida ko'riladi (Abbasi, 2023; Whitty, 2018). Bunga quyidagilar kiradi:

1. Hissiy va romantik mazmundagi yashirin yozishmalar;
2. Internet orqali yashirin fotosurat va video almashish;
3. Virtual jinsiy muloqot (sexting);
4. Yashirin profillar ochish yoki mavjud munosabatlarni yashirib turishAn'anaviy va raqamli xiyonat o'rtasidagi farqlar.

Raqamli xiyonat ko'pincha jismoniy aloqani o'z ichiga olmasa-da, uning psixologik va hissiy jihatlari ancha kuchli bo'lishi mumkin. Ba'zan insonlar o'zini "hech qanday jismoniy aloqa bo'lmagani uchun xiyonat qilmaganman" deb oqlasa-da, aslida bu xatti-harakatlar munosabatlardagi ishonch va sodiqlikni buzishi mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ko'plab insonlar uchun hissiy sodiqlik buzilishi, ayniqsa, o'zaro yaqinlik va sirlarni baham ko'rish virtual shaklda amalga oshirilganda ham og'ir qabul qilinadi (McDaniel & Drouin, 2019).

TAHLIL VA NATIJALAR

Raqamli xiyonat omillari ko'p qirrali bo'lib, ular shaxsiy, psixologik va ijtimoiy sabablar bilan izohlanadi.

- **Shaxsiy ehtiyojlar va hissiy bo'shliqlar:** Ko'plab hollarda inson o'z munosabatlaridan yetarli darajada hissiy qoniqish topmaganda internet orqali alternativ aloqa qidira boshlaydi. Virtual makon tez va oson yaqinlik yaratish, o'zini qadrlangan va tushunilgan his qilish imkonini beradi.
- **Internet orqali anonimlik va erkinlik hissi:** Raqamli platformalarda inson o'zini real hayotdagidan farqli tarzda namoyon qilishi mumkin. Bu yashirin aloqalar uchun qulay muhit yaratadi. Ko'plab tadqiqotlar internetdagi anonimlik va "yashirin identifikatsiya" hodisasi insonlarni odatda qilmaydigan xatti-harakatlarga undashini ko'rsatadi (Suler, 2004).
- **Sodiqlik tushunchasining zamonaviy o'zgarishi:** Bugungi kunda sodiqlik faqat jismoniy emas, balki virtual darajada ham baholanmoqda. Jamiyatdagi ochiqlik, tanishuv ilovalarining ommaviyligi hamda shaxsiy hayot va virtual hayot o'rtasidagi chegaraning yo'qolishi raqamli xiyonatni yanada murakkablashtirmoqda.

Raqamli xiyonat ko'rinishlari turlicha bo'lib, ularning har biri o'ziga xos psixologik va ijtimoiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Ilmiy adabiyot va amaliy kuzatishlarga tayangan holda asosiy shakllar quyidagicha:

Hissiy xiyonat (emotional cheating): Insonning boshqa bir shaxs bilan chuqur, yaqin va sodiqlikka putur yetkazuvchi hiss-tuyg'u almashinuvi orqali amalga oshiriladi. Bunga quyidagilar kiradi:

- Yashirin yozishmalar;
- Shaxsiy sirlarni bo'lishish.
- Bir-birini tushunish, maqtash va qo'llab-quvvatlash orqali hissiy yaqinlik yaratish.

Ko'pincha insonlar buni begunoh muloqot deb hisoblashadi, biroq real hayotdagi munosabatlarda bu ishonchga jiddiy putur yetkazadi.

Internet orqali fotosuratlar, videolar, matnli xabarlar yoki videochatlar orqali intim kontent almashinuvi tushuniladi. Bunday xatti-harakatlar ko'pincha yashirin amalga oshiriladi va jismoniy munosabatlarga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Yashirin profillar va ilovalar orqali aloqalar: Turmush o'rtog'i yoki yaqin insonidan yashirin tarzda tanishuv ilovalarida (Tinder, Badoo va boshqalar) profillar ochib, boshqa insonlar bilan virtual munosabatlarga kirishish. Bu sodiqlik tamoyilini buzuvchi xatti-harakat sifatida baholanadi.

O'yin platformalari va ijtimoiy tarmoqlarda yashirin munosabatlar: Ba'zi hollarda internet o'yin platformalari yoki ijtimoiy tarmoqlar yashirin romantik yoki hissiy aloqa vositasiga aylanadi. Bunday holatlar ko'pincha e'tibordan chetda qoladi, biroq ularning salbiy oqibatlari kam emas.

Oqibatlari va psixologik zarar: Raqamli xiyonat, garchi jismoniy aloqa bilan bog'liq bo'lmasa-da, inson psixologiyasiga, oilaviy munosabatlarga va shaxsiy hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ishonchning yemirilishi: Raqamli xiyonat ochilganda munosabatlardagi ishonch jiddiy zarar ko'radi. Odatda insonlar virtual aloqalarni real xiyonat deb baholaydi va bu munosabatlarning izdan chiqishiga olib keladi (Hertlein & Ancheta, 2014).

Ruhiy iztirob va o'zini qadrsiz his qilish: Xiyonat qurboni bo'lgan insonlarda depressiya, xavotir hamda o'zini rad etilgan va qadrsiz his qilish holatlari rivojlanishi mumkin. Ayniqsa, virtual makonda sodir bo'lgan yashirin aloqalarni bilib qolish ruhiy iztirobni kuchaytiradi.

Oilaviy va shaxslararo munosabatlarga zarar: Raqamli xiyonat ko'pincha ajrimlar, oilaviy nizolar, doimiy ishonchsizlik, shubha va tortishuvlarga sabab bo'ladi. Bundan tashqari, bunday holatlar bolalarga ham salbiy psixologik ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Oldini olish va profilaktika yondashuvlari: Raqamli xiyonatni butkul oldini olish qiyin, ammo ongli yondashuv, sog'lom muloqot va texnologik madaniyat bu xavflarni sezilarli kamaytirishi mumkin.

Ochiq muloqot va raqamli chegaralarni belgilash: Turmush o'rtog'lar o'zaro aniq kelishuvga ega bo'lishi muhim. Internetdagi muloqot qayergacha oddiy aloqa, qayerdan boshlab sodiqlikni buzish ekanligi aniqlab olinishi lozim.

Raqamli sodiqlik kelishuvi (digital fidelity agreements): Ba'zi rivojlangan mamlakatlarda juftliklar orasida raqamli sodiqlik bo'yicha yozma yoki og'zaki kelishuvlar mavjud. Unda quyidagilar belgilanadi:

- Yashirin profillar ochmaslik;
- Hissiy va romantik yozishmalardan tiyilish;
- Maxfiylikni suiiste'mol qilmaslik.

Psixologik yordam va maslahatlar: Agar inson munosabatlarda hissiy yetishmovchilik yoki qoniqmaslik his qilsa, professional psixolog yoki oilaviy maslahat xizmatiga murojaat qilishi foydali.

Ba'zi ilovalar internetdagi faoliyatni nazorat qilish, profil ko'rinishini cheklash yoki muloqotni boshqarish imkonini beradi. Biroq bu chora-tadbirlar faqat o'zaro ishonch va rozilik asosida qo'llanilishi lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Raqamli xiyonat zamonaviy jamiyatda jiddiy e'tiborga loyiq ijtimoiy-psixologik muammolardan biridir. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli aloqa vositalari inson hayotini yengillashtirishi bilan birga, munosabatlarga salbiy ta'sir ko'rsatadigan xavf-xatarlarni ham yuzaga keltirmoqda.

Maqolada ko'rib chiqilganidek, raqamli xiyonat faqat jismoniy aloqaning yo'qligi bilan cheklanmaydi. Hissiy yaqinlik, yashirin yozishmalar, virtual jinsiy aloqa, yashirin profillar va boshqa ko'rinishlar ham insonlar o'rtasidagi ishonch va sodiqlikka jiddiy zarar yetkazadi.

Ushbu hodisaning oldini olish uchun avvalo sog'lom va ochiq muloqot, o'zaro kelishuvlar, raqamli madaniyat va shaxsiy mas'uliyat muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, oilaviy hamda psixologik yordam xizmatlarining faoliyatini kuchaytirish hamda jamiyatda internet madaniyatini rivojlantirish choralarini ko'rish zarur.

Zamonaviy texnologiyalar hayotimizning ajralmas qismiga aylangan bir paytda, sodiqlik, ishonch va munosabatlar qadriyatlarini saqlab qolish har bir inson va jamiyat uchun dolzarb vazifadir.

Foydalanilgan adabiyotlar adabiyotlar:

1. Abbasi, N. (2023). Digital Infidelity and the New Dynamics of Relationships. Journal of Social Psychology, 58(4), 312-329.
2. Hertlein, K. M., & Ancheta, K. (2014). The Importance of Technology in the Context of Relationship Problems. Family Relations, 63(5), 625-639.
3. McDaniel, B. T., & Drouin, M. (2019). Cyber Infidelity: An Emerging Issue in Relationship Research. Journal of Family Issues, 40(5), 657-682.
4. Suler, J. (2004). The Online Disinhibition Effect. CyberPsychology & Behavior, 7(3), 321-326.
5. Whitty, M. T. (2018). Love, Lies and the Internet: Online Infidelity and Cybersex. Routledge

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02	Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07	Ta’limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI

Mas’ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №7

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali 26.09.2023-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.